

Skolebiblioteket – satellitt eller sentrum i lesekulturen

Ingeborg Eidsvåg Fredwall, Universitetet i
Agder

Plan

Kunnskapsgrunnet for
skolebibliotek

Utdanning av skolebibliotekarar

Noen innspill

Skole+bibliotek

En sammensmelting av to viktige samfunnsinstitusjoner som begge er viktig for utdanning, danning og demokratiet (Fredwall, 2023)

Profesjonskamp – hvem kan skolebibliotek? (Tveit og Frisvold, 2023)

En mellomposisjon (læringsarbeid og lystlesing) (Tveit og Frisvold, 2023)

Skolebiblioteket og norskfaget

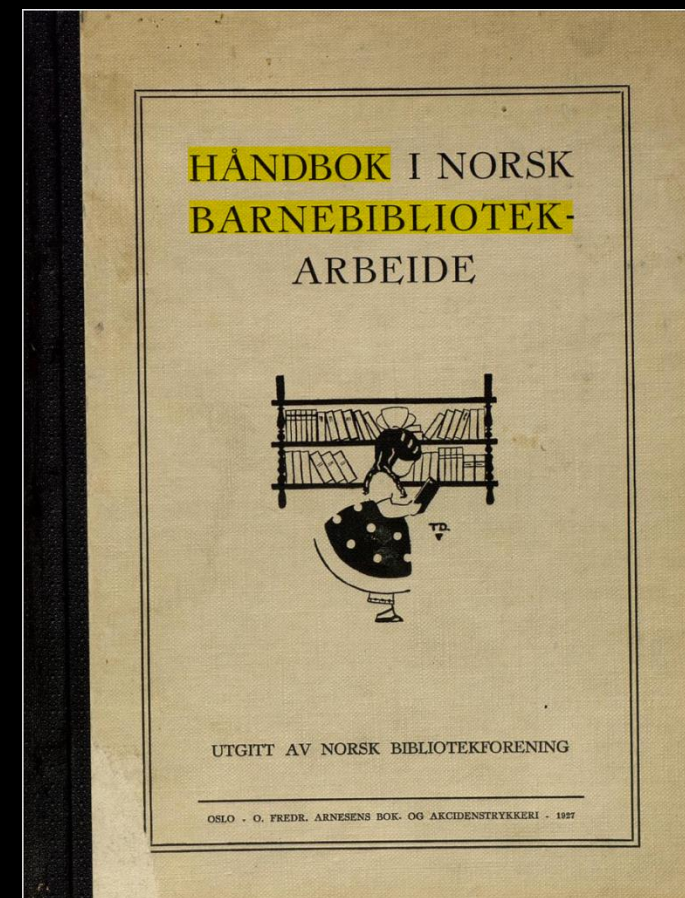

Veien som fører til bøkene må gå gjennom skolen

Leseboken og lærebøkene formår ikke å utvikle våre barns leseteknikk i tilstrekkelig grad. Der må mere lesning til, flere bøker, et langt større antall sider. De barn som leser andre bøker ved siden av skolens, m.a.o de leselystne barn blir de leseteknisk overlegne. Det gjelder derfor fremfor noe annet å stimulere leselysten.

Anna Sethne (1927)

Hva er et skolebibliotek?

Rom, samling, funksjon (NOU 1981:7)

Det utvidede skolebibliotekbegrep – fra utlånsentral til del av skolens læringsmiljø (NOU 1981:7)

Tre søyler:

Litteraturformidling og leselyst

Informasjonskompetanse

Psykososial arena

Hva hemmer og fremmer gode skolebibliotek?

Skolebiblioteket - et pedagogisk stebarn (Elisabeth Rafste, 2001)

Skolebiblioteket blir sett på som en uavhengig læringsarena (Carlsten & Sjaastad, 2017; Fredwall, Moseid & Slettan, 2025; Sansbury, 2025)

Betydningen av bemanning (Gärdén, 2017; Nybacka, 2019; SOU 2021:3)

Tilgang: Skolebiblioteket kan gi alle elever tilgang til skriftkulturen (Buland et al, 2008; Fredwall, 2023; Sansbury; 2025)

Daglig tilgang til skolebiblioteket og kontinuerlig kontakt med skolebibliotekaren (Nybacka, 2019; SOU 2021:3)

Samarbeid mellom skolebibliotekar og lærere (Phil, 2017; Centerwall, 2022)

Skolebiblioteket som en særegen litteraturformidlingsarena (Skaret, 2019)

Opplæringslovforskrifta – skolebiblioteket som en del av opplæringen

Skolebiblioteket skal bidra til å utvikle språkferdighetene, leseferdighetene og evna til å tenke kritisk hos elevane, og til å jamne ut sosiale forskjellar.

(...) Biblioteket skal **vere tilgjengeleg** for elevane i skoletida, slik at biblioteket kan **brukast aktivt** i opplæringa på skolen.
(Opplæringslovforskrifta, 2024, § 11-2)

KAPITTEL 2

Skulebiblioteket – satellitt eller sentrum i lesekulturen? Om haldningar til og bruk av skulebibliotek i tre skular

Ingeborg Eidsvåg Fredwall, Elin Arnesen Moseid og Svein Slettan
Universitetet i Agder

Samandrag: Fleire undersøkingar viser at leselysta går ned hos barn og unge i Noreg. Eit viktig spørsmål blir korleis skulen kan styrke sin funksjon som motiverande lesefellesskap for elevane. Vi er interesserte i å finne ut om skulebiblioteka har potensial til å fremme eit slikt lesefellesskap og fungere som sentrum i ein lesekultur i skulen. I artikkelen formidlar vi resultat frå ein studie der vi har undersøkt funksjonen til skulebiblioteket ved tre barneskular, med særleg vekt på potensialet for fremming av leselyst. I analysen av materialet har vi knytt leselyst til tre omgrep frå sjølvbestemmingsteori, i samsvar med Henriette Romme Lund (2024): *autonomi, kompetanse og tilhøyrse*. Analysen viser at skulebiblioteket kan bli ein sterk motivasjonsfaktor for lesing og sentrum i ein lesekultur, men det er i stor grad avhengig av motiverande didaktisk rammesetting, og at skulebibliotekaren får funksjon som formidlar og leseleiar.

Nøkkelord: skulebibliotek, lesing i skulen, leselyst, lesekultur, skulebibliotekar

Keywords: school library, reading in school, reading for pleasure, reading culture, school librarian

Innleiing

Manglande leseinteresse hos barn og unge er stadig tema i samfunnsdebatten om skulen. Særleg PIRLS 2021 viser at norske elevar har låg lese-lyst (Wagner & Støle, 2024). Undersøkingar viser også at elevane i liten

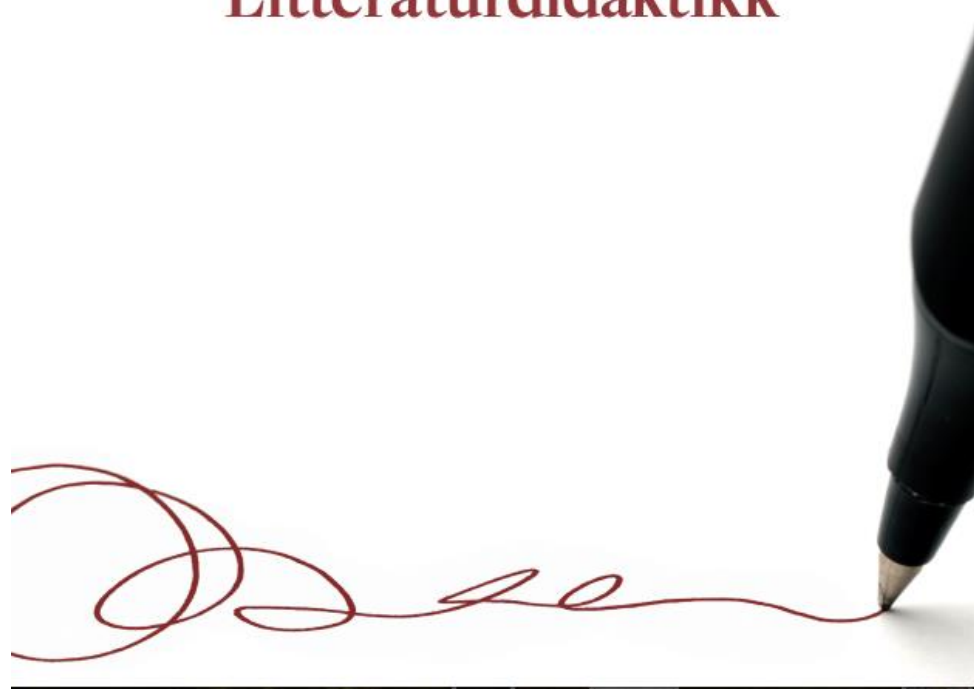
Sitering: Fredwall, I. E., Moseid, E. A. & Slettan, S. (2025). Skulebiblioteket – satellitt eller sentrum i lesekulturen? Om haldningar til og bruk av skulebibliotek i tre skular. I M. Brekke, W. M. Rogne, H. A. Kjelen, S. J. Helset og E. Brunstad (Red.), *Litteraturdidaktikk* (s. 37–58). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/cdf.275.ch2>
Lisens: CC-BY 4.0

Skriftkultur
Nr 7. 2025

Marit Brekke, Wenke Mork Rogne, Hallvard Andre Kjelen,
Stig Jarle Helset og Endre Brunstad (red.)

Litteraturdidaktikk

Lesekultur – ein felles måte å forstå verdien av lesing på

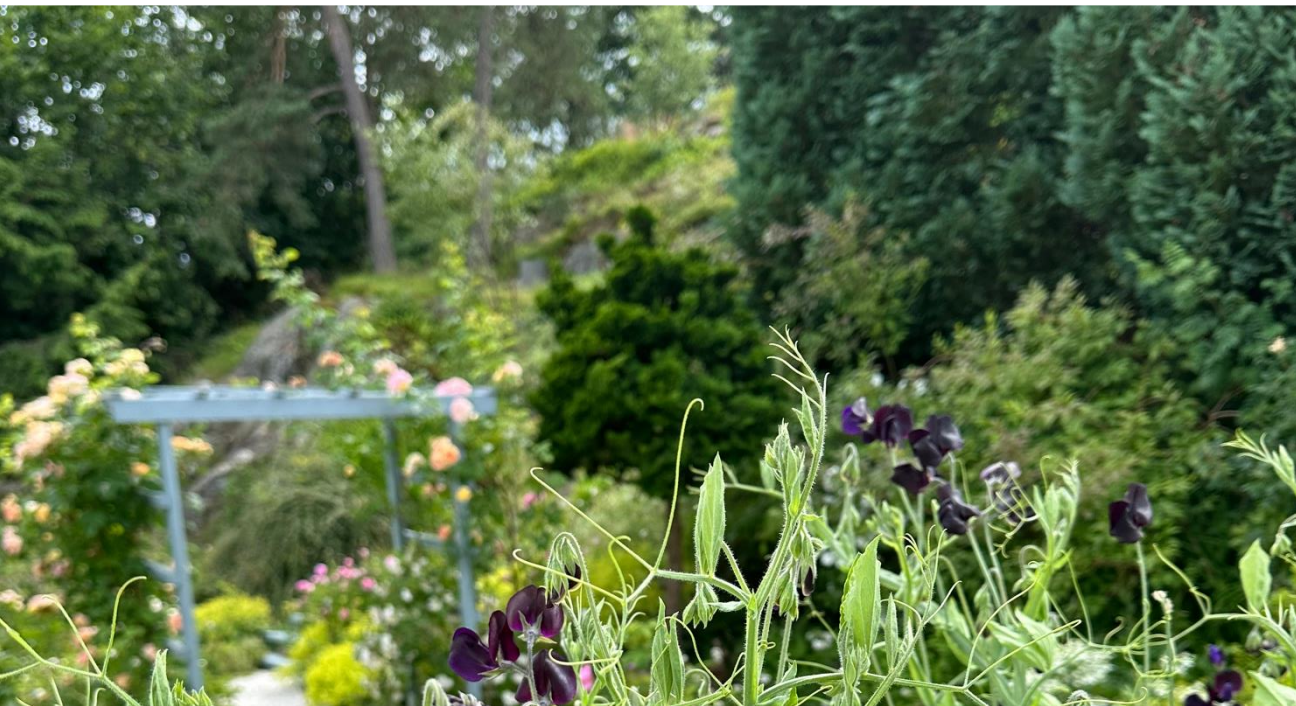
Ein lesekultur ved ein skule er ei rekke verdiar, kunnskapar og erfaringar som er knytte til lesing, og som blir oppfatta som felles. Det er ein felles måte å forstå verdien av lesing på (Fredwall, Moseid, Slettan, 2025).

Lesekultur

Den etymologiske tydinga av *kultur* er `dyrke, pleie`. Omgrepet blei brukt om å dyrke jord eller vin eller liknande (snl.no)

Leselyst kommer sjeldan av seg skjølve, men må dyrkast fram.

Leselyst

«For findes der ikke også læsere, der bevæger sig ”i midterfeltet”? Elever, der nogle gange forholder sig positivt til læsning og bruger tid på at læse, andre gange ikke?» (Henriette Romme Lund, 2024)

Leselysten må oppøves, stimuleres og motiveres. Den favner både leseaktiviteten og aktiviteter og fellesskaper i rundt lesingen (Balling og Vestergaards, 2022).

Tre basale psykologiske behov

autonomi, kompetanse og tilhørsle (psykologisk selvbestemmingsteori)

Forskningsmaterialet

Tre skular

Observasjonar av bibliotektimar i ti klassar

Intervju med tre lærarar, tre skulebibliotekarar og tre skuleleiarar

Ein skule der skulebibliotekaren hadde 50 prosent stilling

Ein skule der skulebibliotekaren hadde 20 prosent stilling

Ein skule der skulebibliotekaren hadde fire timar i veka

Struktur på bibliotektimen

«Eg har jo ønskt at vi skulle satse på skulebiblioteket, det har eg gjort i alle år. Og eg har sagt at vi burde hatt ein sånn fellesstandard for korleis bibliotekstimen skal vere.» (frå intervju med skulebibliotekar)

Struktur (frå Line Hansen Hjellup)

Formidling

Lånetid

Lesetid

«*Buffy By*, den er så bra. Du kjem til å elske dei bøkene»

Mellomromma er viktige!

Når elevane får tid til å utforske, får dei rom til å ta eigarskap til biblioteket.

Utforskinga skjedde i mellomromma

- Mogleg på grunn av rammesettinga

«Skal du ikkje låne noko? Kvifor kom du ned her då?»

Biblioteket er eit boklager

Ein brukar ikkje bibliotekrommet

Det er ingen strukturar som hjelper elevane med å utvikle autonomi, kompetanse og tilhøyrse – til å ta eigarskap til biblioteket

Store forskjellar i korleis ein støtta elevane i tida dei var på biblioteket

Sterk støtte: det var ein fast struktur på bibliotektimen – elevane fekk tid og hjelp til å utforske

Middels støtte: Dei elevane som ba om hjelp, fekk det

Svak støtte: Elevane måtte klare seg sjølve

Avslutning – sentrum eller satellitt

Tre viktige faktorer:

Ressursen til bibliotekaren (ikkje den einaste som er viktig)

Didaktisk rammesetting – kvaliteten på bruken av biblioteket

Synet på lesing og bruk av skulebibliotek

Utdanning for skolebibliotekarer

Bachelorgrad i skolebibliotekkunnskap

(barne- og ungdomslitteratur, lesing og litteraturformidling, informasjonskompetanse, KI, kildekritikk, kritisk lesing, kunnskapsorganisering)

EVU rettet mot lærere:

Skolebiblioteket som læringsarena (15 stp)

(samarbeid med Ringsaker, Lindesnes, Oslo, Bergen, Kristiansand, Lillestrøm, Haugesund og Drammen kommune)

Hvordan lykkes med lesetid og bibliotektime (5 stp)

Nokre råd

Sats på skulebibliotekaren!

Dette kan bidra til å styrke kvaliteten på tida som elevane er på biblioteket og utjamne sosiale forskjellar

Øk kunnskapen om bruk av skulebibliotek i skulen

Skulebiblioteket må integrerast i læringsarbeidet på skulen – bibliotekbruken må bli eit kollektivt ansvar

Leiinga på skulen må ta ansvar for at biblioteket blir integrert i læringsarbeidet på skulen

Litteratur

Balling, G. & Vestergaard, L. (2022). Børns læselyst. En analyse av de seneste 20 års kulturpolitiske argumenter og strategier i Danmark. Nordisk kulturpolitisk tidsskrift, 25(3) 2022, 272–292. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/nkt.25.3.8>

Buland, T, Dahl, T. Finbak, L & Havn, V. (2008). *Det er nå det begynner! Sluttrapport fra evalueringen av tiltaksplanen "Gi rom for lesing!"* SINTEF https://www.udir.no/globalassets/upload/forskning/5/grfl_sluttrapport.pdf

Carlsten, T.C. & Sjaastad, J. (2017) A State-Run School Library Programme in Norway: Political Contradictions. I J. Pihl, K. S. van der Kooij & T.C. Carlsten, (Red.), *Teacher and Librarian Partnerships in Literacy Education in the 21st Century* (152). Sense Publishers.

Centerwall, U. (2022) Att ta plats och göra skillnad: skolbibliotekariepraktiker i framgångsrika verksamheter. Högskolan i Borås: <https://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1644704&dswid=-3783>

Fredwall, I.E., Moseid, E.A. & Slettan, S. (2025) Skulebiblioteket – satellitt eller sentrum i leseulturen. Om haldningar til og bruk av skulebibliotek i tre skular. <https://doi.org/10.23865/cdf.275>

Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande : en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010 -2015*. Kungliga biblioteket. Nationell biblioteksstrategi.

Lund, H.R. (2022). «Flygtig og foranderlig. Identifikasjon af en elevs læsemotivationsformer i skolens stillelæsning», *Viden om literacy* nummer 31, maj 2022, Nationalt videncenter for læsning

Lund, H.R. (2024). *Leselyst og leseulyst ved stillelæsning. Portretter af seks stillelæsende elever*. Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, DPU

Nybacka, P.S. (2019) *Värdet av skolbiblioteket. En verksamhet för hållbar utbildning och bildning*. Kungliga biblioteket. Nationell biblioteksstrategi.

Rafste, E. (2001). *Et sted å lære eller et sted å være? En case-studie av elevers bruk av skolebibliotek og opplevelse av skolebiblioteket.*

Det utdanningsvitenskaplige fakultet, Universitetet i Oslo

Sansury, S. (2025) The Role of School Librarians in Fostering School-Wide Positive Reading Culture. *School Librarians Worldwide*,

Vol. 30 (2) 17-39 <https://doi.org/10.29173/slw8811>

Skaret, A. (2019). Det er egentlig yndlingsstedet mitt på skolen. Litteraturformidlingspraksiser i skolebiblioteket. I K. Ørjasæter og A. Skaret, (Red.). *Litteraturformidlingens arenaer og praksiser.* (s. 63 –78). Cappelen Damm Akademisk

SOU 2121:3 *Skolebibliotek för bildning och utbildning.* Utbildningsdepartementet

<https://www.regeringen.se/48ef40/contentassets/9c1a8a9bf582412f9d0944b807c704cf/skolbibliotek-for-bildning-och-utbildning-sou-20213>

Tveit, Å.K. & Frisvold, Ø. (2023). Skolebibliotek eller barnebibliotek: En historie om å falle mellom to lover og to profesjoner. Bøyum, Idunn; Tveit, Åse Kristine (Red.). *Rom for lesing og utforsking: Skolebibliotekets muligheter.* s. 13-38. ABM-media AS. <https://hdl.handle.net/11250/3516004>